

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA 13

O AUTORACH 23

SPECJALNE RADY DLA STUDENTÓW 25

ROZDZIAŁ 1 WPROWADZENIE DO PSYCHOLOGII SPOŁECZNEJ 27

CZYM JEST PSYCHOLOGIA SPOŁECZNA 29

Spróbuj! Wartości jawne i ukryte 30 • Siła interpretacji społecznej 30 • Jak jeszcze można rozumieć wpływ społeczny 31 • Psychologia społeczna w porównaniu z psychologią osobowości 32 • **Spróbuj!** Zachowania i sytuacje społeczne 33 • Psychologia społeczna w porównaniu z innymi naukami społecznymi 34

SIŁA WPŁYWU SPOŁECZNEGO 35

Niedoceniając siły wpływu społecznego 35 • Subiektywność sytuacji społecznej 36

SKĄD POCHODZĄ KONSTRUKTY: PODSTAWOWE MOTYWY CZŁOWIEKA 38

Podejście od strony samooceny: potrzeba dobrego mniemania o sobie 38 • Podejście od strony poznawania społecznego: potrzeba zgodności własnych ocen z rzeczywistością 40 • Dodatkowe motywy 41

PSYCHOLOGIA SPOŁECZNA A PROBLEMY SPOŁECZNE 42

PODSUMOWANIE 43

PYTANIA DO KRYTYCZNEGO NAMYSŁU 43

ROZDZIAŁ 2 METODOLOGIA

Jak wyglądają badania psychologii społecznej 44

PSYCHOLOGIA SPOŁECZNA NAUKĄ EMPIRYCZNĄ 45

Spróbuj! Kwiz z psychologii społecznej: Co przewidujesz? 46

FORMUŁOWANIE HIPOTEZ I TEORII 47

Inspiracja czerpana z wcześniejszych teorii i badań 47 • Hipotezy na podstawie własnych obserwacji 47

METODA OBSERWACYJNA: OPISYWANIE ZACHOWAŃ SPOŁECZNYCH 48

Analiza archiwalna 49 • **Spróbuj!** Analiza archiwalna: kobiety, mężczyźni i środki masowego przekazu 49 • Ograniczenia metody obserwacyjnej 50

METODA KORELACYJNA: PRZEWIDYWANIE ZACHOWAŃ SPOŁECZNYCH 50

Sondaże 51 • Ograniczenia metody korelacyjnej: korelacja nie oznacza przyczynowości 53

METODA EKSPERYMENTALNA: ODPOWIADANIE NA PYTANIA O PRZYCZYNĘ 54

Spróbuj! Korelacja i przyczynowość: rozumienie różnicy 55 • Zmienne niezależne i zmienne zależne 56 • Trafność wewnętrzna w eksperymentach 57 • Trafność zewnętrzna w eksperymentach 58 • Badania międzykulturowe 60 • Podstawowy dylemat psychologa społecznego 61

BADANIA PODSTAWOWE A BADANIA STOSOWANE 62
ZAGADNIENIA ETYCZNE W PSYCHOLOGII SPOŁECZNEJ 63

Zasady etyki badań naukowych 64

PODSUMOWANIE 64

PYTANIA DO KRYTYCZNEGO NAMYSŁU 66

ROZDZIAŁ 3 POZNANIE SPOŁECZNE **Jak myślimy o świecie społecznym 68**

AUTOMATYCZNE STEROWANIE: MYŚLENIE BEZ WYSIŁKU 70

Ludzie jako twórcy teorii potocznych: automatyczne myślenie schematami 70 • **Spróbuj!** Unikanie samospełniającego się proroctwa 80 • Strategie i skróty myślowe 81 • Uporczywość myślenia automatycznego 85 • **Spróbuj!** Test wnioskowania 86

KONTROLOWANE POZNANIE SPOŁECZNE: MYŚLENIE WYMAGAJĄCE WYSIŁKU 87

Automatyczna wiara, kontrolowane niedowierzanie 88 • Wypieranie myśli i jego paradoksalne skutki 89 • Psychiczne wymazywanie przeszłości: myślenie kontrfaktyczne 90

SPRAWA AMADOU DIALLA RAZ JESZCZE 91

Udoskonalanie myślenia 91 • **Spróbuj!** Czy dobrze myślisz? 92

PODSUMOWANIE 93

PYTANIA DO KRYTYCZNEGO NAMYSŁU 94

ROZDZIAŁ 4 SPOSTRZEGANIE SPOŁECZNE **Jak dochodzimy do zrozumienia innych ludzi 96**

ZACHOWANIA NIEWERBALNE 98

Spróbuj! Posługiwanie się głosem jako wskazówką niewerbal-

na 98 • Okazywanie emocji przez wyraz twarzy 99 • Kultura a kanały komunikacji niewerbalnej 102 • Wielokanałowa komunikacja niewerbalna 103 • Płeć a komunikacja niewerbalna 104

UKRYTE TEORIE OSOBOWOŚCI: WYPEŁNIANIE PUSTYCH MIEJSC 105

Kultura a ukryte teorie osobowości 105

ATRYBUCJE PRZYCZYNOWE: ODPOWIEDZI NA PYTANIE „DLACZEGO?” 107

Natura procesu atrybucyjnego 107 • Model współzmienności: atrybucje wewnętrzne a atrybucje zewnętrzne 108 • **Spróbuj!** Posłuchaj, jak ludzie tworzą atrybucje 110 • Błąd odpowiedniości: zwykli ludzie w roli psychologów osobowości 110 • **POWIĄZANIA:** Martha Stewart: królowa wpływów czy niewinnie podejrzana? 111 • Różnica między aktorem a obserwatorem 115 • Atrybucje w służbie ego 116 • **Spróbuj!** Atrybucje w służbie ego na sportowych stronach gazet 117

KULTURA A ATRYBUCJE 119

Kultura a błąd odpowiedniości 119 • **POWIĄZANIA:** Atrybucje Wschodu i Zachodu 120 • Kultura a inne błędy atrybucji 121

JAK TRAFNE SĄ NASZE ATRYBUCJE I WYOBRAŻENIA 122

PODSUMOWANIE 123

PYTANIA DO KRYTYCZNEGO NAMYSŁU 124

ROZDZIAŁ 5 SAMOWIEDZA

Jak poznamy samych siebie 125

NATURA JA 126

Funkcje Ja 127 • Różnice kulturowe w definiowaniu Ja 128 • Różnice płciowe w definiowaniu Ja 129 • **Spróbuj!** Pomiar niezależności i współzależności 130

POZNAWANIE SIEBIE PRZEZ INTROSPEKCJĘ 131

Spróbuj! Pomiar współzależności relacyjnej 131 • Skupianie się na sobie: teoria samoświadomości 132 • **Spróbuj!** Pomiar osobistej samoświadomości 134 • Osądzanie, dlaczego czujemy to, co czujemy: mówienie więcej, niż można wiedzieć 134 • Skutki introspekcyjnego wyjaśniania przyczyn 136

POZNAWANIE SIEBIE PRZEZ OBSERWACJĘ WŁASNYCH ZACHOWAŃ 137

Motywacja wewnętrzna i zewnętrzna 137 • **POWIĄZANIA:** Jak rodzice powinni chwalić swoje dzieci 140 • Rozumienie własnych emocji: dwuczynnikowa teoria emocji 140 • Fałszywe uzasadnienie: błędne określenie przyczyn pobudzenia 142 • Interpretowanie świata społecznego: poznawcze teorie emocji 144

POŚLUGIWANIE SIĘ INNYMI LUDŹMI, ABY ZROZUMIEĆ SIEBIE 144

Poznanie siebie przez porównywanie z innymi 145 • Widzenie siebie oczami innych 146

KIEROWANIE WRAŻENIEM: CAŁY ŚWIAT JEST SCENĄ 146

Kultura, kierowanie wrażeniami i stawianie się w lepszym świetle 148

PODSUMOWANIE 149

PYTANIA DO KRYTYCZNEGO NAMYSŁU 150

ROZDZIAŁ 6 POTRZEBA UZASADNIANIA SWOICH ZACHOWAŃ 151

PODTRZYMYWANIE POCZUCIA WŁASNEJ WARTOŚCI 152

Teoria dysonansu poznawczego 152 • Zachowania racjonalne a zachowania racjonalizujące 154 • Decyzje, decyzje, decyzje 155 • **Spróbuj!** Usprawiedliwianie decyzji 156 • Uzasadnianie wysiłku 158 • **Spróbuj!** Usprawiedliwianie własnego postępowania 159 • Psychologia niewystarczającego uzasadnienia 160 • Obrona stanowiska niezgodnego z własną postawą wobec konfliktów rasowych i kwestii zapobiegania AIDS 161 • Dobro i złe uczynki 166 • **Spróbuj!** Dobre uczynki 166 • **POWIĄZANIA:** Czy Usama bin Ladin wykorzystywał dysonans poznawczy 168 • Kultura a dysonans poznawczy 169

WARIACJE NA TEMAT SAMOUSPRAWIEDLIWIANIA 169

Teoria napięcia motywacyjnego 169 • Podtrzymywanie własnego wizerunku 171 • Teoria autoafirmacji 172

CZEMU MOŻE SŁUŻYĆ NISKA SAMOOCENA 173

Potwierdzanie czy poprawianie własnego wizerunku 173

KILKA WNIOSEKÓW Z TEORII DYSONANSU POZNAWCZEGO: UCZENIE SIĘ NA BŁĘDACH 174

BRAMA NIEBIOS RAZ JESZCZE 175

PODSUMOWANIE 176

PYTANIA DO KRYTYCZNEGO NAMYSŁU 177

ROZDZIAŁ 7 POSTAWY I ZMIANY POSTAW Oddziaływanie na myśli i uczucia 178

NATURA I POCHODZENIE POSTAW 179

Skąd się biorą postawy 180 • Postawy jawne i postawy ukryte 182 • **Spróbuj!** Emocjonalne i poznawcze źródła postaw 183

JAK SIĘ ZMIENIAJĄ POSTAWY 183

Zmiana postawy przez zmianę zachowania: teoria dysonansu poznawczego raz jeszcze 184 • Komunikaty perswazyjne a zmiana postawy 185 • **Spróbuj!** Potrzeba poznania 189 • Emocje a zmiana postawy 190

OPIERANIE SIĘ KOMUNIKATOM PERSWAZYJNYM 193

Uodparnianie postawy 193 • Czujność wobec zjawiska plaso-
wania produktu 194 • Opiernie się naciskom rówieśników 194 • Gdy próby perswazji działają jak bumerang: teoria reak-
tancji 195

KIEDY POSTAWY UMOŻLIWIAJĄ PRZEWIDYWANIE ZACHOWANIA 195

Przewidywanie zachowań spontanicznych 196 • Przewidywa-
nie zachowań zamierzonych 197

SIŁA REKLAMY 198

POWIĄZANIA: Czy kampanie w środkach masowego przekazu są skuteczne w zwalczaniu narkomanii 199 • Jak działa reklama 200 • Reklama podprogowa: forma wywierania wpływu na umysł 201 • **Spróbuj!** Reklama a kontrola umysłu 203 • Reklama, stereotypy kulturowe a zachowania społeczne 204

PODSUMOWANIE 205

PYTANIA DO KRYTYCZNEGO NAMYSŁU 207

ROZDZIAŁ 8

KONFORMIZM

Wpływ na zachowanie 208

KONFORMIZM: KIEDY I DLACZEGO 210

INFORMACYJNY WPŁYW SPOŁECZNY: POTRZEBA WIEDZY, CO JEST „ŚLUSZNE” 211

Znaczenie słuszności własnych przekonań 212 • Kiedy konformizm informacyjny przynosi niepożądane skutki 214 • Kiedy ludzie ulegają informacyjnemu wpływowi społecznemu 216 • Opieranie się informacyjnemu wpływowi społecznemu 216 • **Spróbuj!** Informacyjny wpływ społeczny w nagłych wypadkach 217

NORMATYWNY WPŁYW SPOŁECZNY: POTRZEBA AKCEPTACJI 218

Konformizm a uznanie społeczne: badania Ascha nad oceną długości linii 219 • Znaczenie słuszności własnych przekonań raz jeszcze 221 • Znaczenie odpowiedzialności 222 • Skutki opierania się normatywnemu wpływowi społecznemu 223 • **Spróbuj!** Odkrywanie normatywnego wpływu społecznego przez naruszanie reguł 223 • Normatywny wpływ społeczny na co dzień 224 • **POWIĄZANIA:** Bulimia jako normatywny wpływ społeczny 226 • **POWIĄZANIA:** Siła propagandy 227 • Kiedy ludzie ulegają normatywnemu wpływowi społecznemu 228 • **Spróbuj!** Moda: poczucie własnej wartości w działaniu 231 • Opieranie się normatywnemu wpływowi społecznemu 232 • Wpływ mniejszości: gdy kilku wpływa na wielu 233

WYKORZYSTANIE WPŁYWU SPOŁECZNEGO DO UPOWSZECHNIANIA KORZYSTNYCH ZACHOWAŃ 233

Rola norm zakazujących i deskryptywnych 234

POSLUSZEŃSTWO AUTORYTETOWI 235

Rola normatywnego wpływu społecznego 238 • Rola informacyjnego wpływu społecznego 239 • Inne przyczyny posłuszeństwa 239

PODSUMOWANIE 241

PYTANIA DO KRYTYCZNEGO NAMYSŁU 242

ROZDZIAŁ 9

PROCESY GRUPOWE

Wpływ w grupach społecznych 243

CZY JEST GRUPA 244

Dlaczego ludzie łączą się w grupy 245 • Skład i funkcje grup 245 • **Spróbuj!** Co się stanie, gdy postąpisz wbrew swojej roli 246

GRUPY A ZACHOWANIA INDYWIDUALNE 248

Facylitacja społeczna: kiedy obecność innych dodaje nam energii 248 • Próżniactwo społeczne: kiedy obecność innych pozwala nam się odprężyć 250 • Różnice płciowe i kulturowe w próżniactwie społecznym: kto się bardziej ociąga 252 • Deindywiduacja: zagubienie w tłumie 252

DECYZJE GRUPOWE: CZY DWIE GŁOWY LUB KILKA GŁÓW TO ZAWSZE LEPIEJ NIŻ JEDNA 254

Strata ponoszona w toku procesu: interakcje grupowe utrudniają rozwiązanie problemu 254 • Polaryzacja grupowa: dochodzenie do skrajności 258 • **Spróbuj!** Kwestionariusz rozwiązywania dylematów 259 • Przywództwo w grupach 260

KONFLIKT I WSPÓŁPRACA 263

Dylematy społeczne 263 • **Spróbuj!** Dylemat więźnia 264 • Posługiwanie się groźbą w rozwiązywaniu konfliktów 266 • Skutki porozumiewania się 267 • Negocjacje i przetargi 268

PODSUMOWANIE 269

PYTANIA DO KRYTYCZNEGO NAMYSŁU 270

ROZDZIAŁ 10

ATRAKCYJNOŚĆ INTERPERSONALNA

Od pierwszego wrażenia do związków uczuciowych 271

CO JEST PRZYCZYNĄ ATRAKCYJNOŚCI 273

Osoba z sąsiedztwa: efekt częstości kontaktów 273 • **Spróbuj!** Sprawdzanie efektu częstości kontaktów we własnym życiu 274 • Podobieństwo 275 • Odwzajemniana sympatia 277 • Atrakcyjność fizyczna a uczucie sympatii 277 • Jak wspomniemy początek bliskiego związku 281 • Teorie atrakcyjności interpersonalnej: wymiana społeczna i równość 282

ZWIĄZKI UCZUCIOWE 283

Definicja miłości 284 • **Spróbuj!** Skala miłości erotycznej 285 • Kultura a miłość 286

MIŁOŚĆ A INNE ZWIĄZKI 287

Ewolucja a miłość: wybór partnera 287 • Style przywiązania się w związkach uczuciowych 289 • Wymiana społeczna w długotrwałych związkach 292 • Równość w długotrwałych związkach 294

JAK SIĘ KOŃCZĄ ZWIĄZKI UCZUCIOWE 295

Proces zrywania związku 295 • Doświadczenie zerwania 297

PODSUMOWANIE 298

PYTANIA DO KRYTYCZNEGO NAMYSŁU 299

ROZDZIAŁ 11

ZACHOWANIA PROSPOŁECZNE

Dlaczego ludzie pomagają 300

PODSTAWOWE MOTYWY ZACHOWAŃ PROSPOŁECZNYCH: DLACZEGO LUDZIE POMAGAJĄ 301

Psychologia ewolucyjna: instynkty i geny 302 • **Spróbuj!** Jak działa norma wzajemności 303 • Wymiana społeczna: koszty

i zyski związane z pomaganiem 304 • Empatia i altruizm: bezinteresowne motywy pomagania • 305

CECHY OSOBOWOŚCI A ZACHOWANIA PROSPOŁECZNE: DLACZEGO NIEKTÓRZY LUDZIE POMAGAJĄ BARDZIEJ NIŻ INNI 307

Różnice indywidualne: osobowość altruistyczna 307 • Różnice płciowe w zachowaniach prospołecznych 308 • Różnice kulturowe w zachowaniach prospołecznych 308 • Wpływ nastroju na zachowania prospołeczne 309 • **Spróbuj!** Czy czynisz dobrze, kiedy się dobrze czujesz? 310

SYTUACYJNE WYZNACZNIKI ZACHOWAŃ PROSPOŁECZNYCH: KIEDY LUDZIE POMAGAJĄ 311

Środowisko: miasto a wieś 311 • Liczba świadków: efekt widza 312 • Typ relacji: darowizna czy wymiana 317

JAK ZWIĘKSZYĆ CHĘĆ NIESIENIA POMOCY 318

Zwiększanie prawdopodobieństwa interwencji świadków 318 • **POWIĄZANIA:** Skąd się biorą wolontariusze 319 • Psychologia pozytywna a zachowania prospołeczne 320 • **Spróbuj!** Technika zgubionego listu 320

PODSUMOWANIE 321

PYTANIA DO KRYTYCZNEGO NAMYSŁU 322

ROZDZIAŁ 12

AGRESJA

Dlaczego krzywdzimy innych ludzi

Czy możemy temu zapobiec 323

CZYM JEST AGRESJA 324

Czy agresja jest wrodzona czy wyuczona 325 • Czy agresja jest instynktowna, sytuacyjna czy opcjonalna 325 • Agresja a kultura 326

NEUROLOGICZNE I CHEMICZNE UWARUNKOWANIA AGRESJI 327

Płeć a agresja 328 • Alkohol a agresja 329 • Ból, niewygodność a agresja 329 • **Spróbuj!** Gorąco, wilgoć i agresja 330

SYTUACJE SPOŁECZNE A AGRESJA 331

Frustracja a agresja 331 • Prowokacja i odwet 332 • **Spróbuj!** Obrażanie i agresja 333 • Przedmioty związane z agresją jako przyczyny agresywnych zachowań 333 • Naśladowanie a agresja 334 • Przemoc w środkach masowego przekazu: telewizja, kino i gry komputerowe 335 • Czy przemoc dobrze się sprzeczają 338 • Brutalna pornografia a przemoc wobec kobiet 338

JAK OGRANICZYĆ AGRESJĘ 340

Czy karanie agresji powoduje jej ograniczenie 340 • **POWIĄZANIA:** Zapobieganie przemocy szkolnej 340 • Katharsis a agresja 342 • Wpływ wojny na ogólny poziom agresji 344 • Jak sobie radzić z własnym gniewem 345 • **POWIĄZANIA:** Uczenie empatii w szkole 347

CZY MOŻNA BYŁO UNIKNĄĆ MASAKRY W COLUMBINE 348

PODSUMOWANIE 349

PYTANIA DO KRYTYCZNEGO NAMYSŁU 350

ROZDZIAŁ 13

UPRZEDZENIA

Przyczyny i środki zaradcze 351

UPRZEDZENIA: WSZECHOBECNE ZJAWISKO SPOŁECZNE 353

Upředzenia a poczucie własnej wartości 353 • Świadectwo postępu 354

UPRZEDZENIA, STEREOTYPY I DYSKRYMINACJA 354

Upředzenia: komponent afektywny 354 • Stereotypy: komponent poznawczy 355 • **Spróbuj!** Stereotypy a agresja 356 • Dyskryminacja: komponent behawioralny 357

CO POWODUJE UPRZEDZENIA 359

Sposób myślenia: poznanie społeczne 360 • Nadawanie znaczenia: błędy atrybucji 368 • Upředzenia a rywalizacja ekonomiczna: teoria rzeczywistego konfliktu 372 • Podporządkowywanie się: reguły normatywne 375 • Subtelny seksizm 377

JAK MOŻNA OGRANICZYĆ UPRZEDZENIA 377

Hipoteza kontaktu 378 • Kiedy kontakt łagodzi upředzenia: sześć warunków 378 • Dlaczego desegregacja początkowo okazała się nieskuteczna 380 • **POWIĄZANIA:** Współpraca i współzależność: klasa mieszana 380 • Jak można wytłumaczyć skuteczność klasy mieszanej 381 • **Spróbuj!** Badanie funkcjonowania grupy mieszanej 382

PODSUMOWANIE 383

PYTANIA DO KRYTYCZNEGO NAMYSŁU 384

PSYCHOLOGIA SPOŁECZNA W DZIAŁANIU I

Psychologia społeczna a zdrowie 385

STRES A ZDROWIE CZŁOWIEKA 386

Wpływ niekorzystnych doświadczeń życiowych na zdrowie człowieka 387 • Spostrzeganie stresu a zdrowie 389 • Poczucie panowania nad sytuacją: znaczenie kontroli spostrzeganej 390 • Wiedza, co należy zrobić: poczucie skuteczności 393 • Wyjaśnianie negatywnych zdarzeń: wyuczona bezradność 394 • Zagrożenie stereotypem, osiągnięcia i zdrowie 396

RADZENIE SOBIE ZE STRESEM 397

Różnice płciowe w radzeniu sobie ze stresem 397 • Wsparcie społeczne: otrzymywanie pomocy od innych 398 • Osobowość a style radzenia sobie 399 • **Spróbuj!** Wsparcie społeczne 400 • **Spróbuj!** Test orientacji życiowej 401 • Otwartość wobec innych: zawierzenie drugiemu 402

PROFILAKTYKA: POPRAWIANIE NAWYKÓW ZDROWOTNYCH 402

Komunikaty wywołujące strach 402 • Formułowanie przekazów: podkreślanie zysków czy strat 403 • Zmiana zachowań ważnych dla zdrowia przy zastosowaniu teorii dysonansu 404 • **Spróbuj!** Zmiana nawyków zdrowotnych 404

PODSUMOWANIE 405

PYTANIA DO KRYTYCZNEGO NAMYSŁU 406

PSYCHOLOGIA SPOŁECZNA W DZIAŁANIU 2

Psychologia społeczna a środowisko 408

ŚRODOWISKO JAKO ŹRÓDŁO STRESU 409

Zatłoczenie jako źródło stresu 409 • Hałas jako źródło stresu 411 • **Spróbuj!** Kiedy ludzie odczuwają zatłoczenie 412

WYKORZYSTANIE PSYCHOLOGII SPOŁECZNEJ DO ZMIANY ZACHOWAŃ SZKODLIWYCH DLA ŚRODOWISKA 414

Rozwiązywanie dylematów społecznych 415 • Oszczędzanie wody 416 • Oszczędzanie energii 417 • Zmniejszanie ilości śmieci 419 • **Spróbuj!** Jak za pomocą norm zakazujących przeciwdziałać zaśmiecaniu otoczenia 419 • Nakłanianie do segregacji śmieci 420 • **Spróbuj!** Zmiana zachowań szkodliwych dla środowiska 421

PODSUMOWANIE 422

PYTANIA DO KRYTYCZNEGO NAMYSŁU 422

PSYCHOLOGIA SPOŁECZNA W DZIAŁANIU 3

Psychologia społeczna a prawo 423

ZEZNANIA NAOCZNYCH ŚWIADKÓW 425

Dlaczego naoczni świadkowie często się mylą 426 • Ocenianie wiarygodności świadka 431 • **Spróbuj!** Wiarygodność zeznań

naocznych świadków 432 • Wykrywanie fałszywych zeznań 433 • **Spróbuj!** Wykrywanie kłamstwa 435 • Czy można zwiększyć wiarygodność zeznań świadków 436 • Dyskusja o przywracaniu wspomnień 436

SĘDZIOWIE PRZYSIĘGLI: PROCESY GRUPOWE W DZIAŁANIU 437

Skutki rozgłosu przed rozprawą 438 • Jak sędziowie przetwarzają informacje w trakcie przesłuchania 439 • Debaty w pokoju narad 440 • Wielkość ławy przysięgłych: czy dwanaście głów znaczy więcej niż sześć 440

DLACZEGO LUDZIE PODPORZĄDKOWUJĄ SIĘ PRAWU 441

Czy surowe kary ograniczają przestępczość 441 • **Spróbuj!** Czy wiesz, jakie sankcje przewiduje amerykańskie prawo państwowe? 442 • Sprawiedliwość proceduralna: subiektywne poczucie uczciwości 444

PODSUMOWANIE 445

PYTANIA DO KRYTYCZNEGO NAMYSŁU 446

SŁOWNIK 447

BIBLIOGRAFIA 456

ŹRÓDŁA 508